

УДК 141.7:316.42

ЕТИКА РОЗВИТКУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

О. В. Старовойт, кандидат філософських наук,
докторант, Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Аналізуються загальнокультурні та етичні стандарти (норми) розвитку та впровадження інноваційної культури особистості; автор наголошує на тім, що порушення етичних норм підточує цінність інновацій, створює можливість їх спрямованості не на нужди людини і суспільства, а для досягнення власних амбіцій; виховання етики інноваційної діяльності цілком покладається на освіту.

Ключові слова: людина, культура, виробництво, етика, мораль, виховання, освіта.

Як засвідчує практика, розвиток планетарної цивілізації, визначається не лише рівнем сучасної наукової технології, але й моральним чинником у її застосуванні. Інноваційні сучасні технології повинні отримати статус універсальних цінностей, але, нова етика впровадження інновацій повинна визначити механізми, що стосуються як духовності, так і прагматизму. Інновації з точки зору етики – це готовність людей приймати на себе відповідальність за найближчі і довгострокові наслідки змін, які відбуваються через їх інноваційну діяльність.

Інноваційна культура людини, на думку вчених, це сфера її духовного життя, що відображає її ціннісну орієнтацію, яку закріплено в мотивах, знаннях, уміннях, навичках, зразках і нормах поведінки, і забезпечує сприйняття нею нових ідей, її готовність і здатність до підтримки й реалізації нововведень у всіх сферах життя [1, с. 10]. У даному формулюванні робиться акцент на духовній сутності інноваційної культури, на таких складових категорії як освоєння, оцінка, використання новацій, сприйняття, підтримка та реалізація нововведень, що дає змогу з різних боків зрозуміти дане явище, надати йому статусу ноосферної сили й вирішити успішно глобальні суспільні проблеми. З філософської точки зору, під культурною інновацією можна також розуміти механізм формування оригінальних культурних продуктів, що забезпечують динамічний розвиток конкретного типу культури і суспільства, вироблення нових моделей соціальної поведінки та світоглядних орієнтацій адекватних до реальності, що змінюється, оформлення і трансляцію нових знань про природниче і соціальне середовище, будівництво нових форм комунікацій і сфер професійної активності, а також включення новаторських культурних зразків у наявний загальнокультурний контекст.

Ми включаємо наукову етику до концепції інноваційної культури в якості провідного компоненту. Зміцнення ролі науки в якості основного джерела соціально-економічного розвитку актуалізує проблеми наукової етики, авторитету та наукового результату, перевірки авторства ученого, який отримав цей результат. Нового сенсу набувають поняття «наука» та «інновація», адже зростаюча роль і значення змушують розглядати їх в першу чергу з точки зору соціальної відповідальності вченого-інноватора перед суспільством. Таким чином, наукова етика перестає бути чисто внутрішніми проблем наукового співтовариства, адже її рівень є однією з найважливіших характеристик морального здоров'я і навіть виживання суспільства.

Узагальнення наукових поглядів на сучасні тенденції глобального суспільства дозволило зробити висновок, що трансформація ролі знань і радикальні зміни у їх концептуалізації викликали підвищення ролі творчих людей з високим інтелектом та інноваційним мисленням, що формують ядро соціального і науково-технічного прогресу. Що стосується інноваційного потенціалу України, то він зберігає стійку тенденцію до подальшого зниження, у зв'язку з проблемою непродуктивного використання наявного людського та інтелектуального капіталу, неефективності механізму професійного розвитку. Ці факти свідчать про необхідність з категорії людських ресурсів ізолювати ресурси антиінноваційного типу, які можуть гальмувати усю систему. Натомість доцільно використовувати потенціал новаторів, вчених (науковців, викладачів вишів), інженерів, менеджерів вищої ланки, кваліфікованих робітників, як працівники здатні генерувати нові знання і грати в процесі інноваційної діяльності роль лідерів.

Бажання створювати нові ідеї має бути підкріплене повноваженнями для їх упровадження. Створення стійких продуктивних інновацій вимагає безперервного навчання і професійної росту, тому варто всіляко заохочувати людей, які прагнуть поліпшити і збільшити їх власний творчий потенціал. Активний вплив на розвиток суспільної системи, на забезпечення конкурентних переваг і стратегічних цілей чинять саме такі люди, які не бояться здатися «білими воронами» і взяти відповідальність на себе.

Прямий та індивідуальний зворотній зв'язк із зовнішнім світом відбувається не тільки шляхом обміну речовиною і енергією, але й через інформацію. Тому активна участь у національному та міжнародному житті, веде до глибшого пізнання світу і, як наслідок, відкриття нового. Але ці відносини будуть творчо продуктивним, коли етнокультурна ідентичність, духовна природа будуть співмірними із агресивним впливом із-за кордону. Здатність підтримувати і розвивати свою національну (етнічну, культурну, мовну та інші) ідентичність як частини глобальної різноманітності є умовою успішності будь-якої країни.

Ідентичність людини як духовної істоти, що живе у світі інформації проявляється не тільки у пасивному сприйнятті, а у активному творенні нових видів інформації, знань, передового досвіду тощо. Зрозуміло, що для неї, як творчої людини, дуже важливі позитивні зворотні сигнали, які стимулюють і заохочують створення нових знань та інформації як засобу пізнання, інноваційного фактора та збереження самобутності. Саме таму в суспільно-інформаційному плані повинні існувати чіткі духовні орієнтири і ціннісні пріоритети, які б упевнено направляли до інноваційної моделі розвитку, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність.

Українські дослідники цієї проблеми зазначають, що всеосяжний розвиток інноваційного потенціалу визначається як «сукупність організованих у деяких формах соціальних і економічних ресурсів, які можуть існувати як внутрішні та зовнішні чинники інноваційного середовища і бути спрямовані на інновації з метою задоволення потреб суспільства» [2, с. 63].

Концепція інноваційного потенціалу, формування системи інновацій, вперше представлені в науці економістом К. Фріменом. Більшість інноваційних потенціалів пов'язують з поєднанням різних видів ресурсів, необхідних для інноваційної компанії. За словами дослідників, інноваційний потенціал існує у вигляді фізичних, фінансових, інформаційних, наукових та технічних ресурсів, які можуть бути використані в області інновацій. Зокрема на рівні бізнесу пропонують інноваційний потенціал розуміти як «сукупність всіх ресурсів компанії, які можуть бути залучені в процес інновацій» [3, с. 73].

Культурний розвиток інноваційної практики виступає своєрідним фондом культурних змін і поступово залучає до життєдіяльності все нові і нові відкриття та винаходи. Дослідження це не лише нові знання про світ, але й забезпечення їх людяності. Винаходи мають бути не просто новою комбінацією елементів культури, але й новими формами управління соціалізацією. Відкриття і винаходи, які створені для утвердження нових елементів у культурі є ключовими інноваціями. Від них залежить нове «прочитання» вже накопичених знань і в нові способи «тлумачити» їх та застосовувати на практиці. Вони потенційно можуть поширюватися в інші культури як через цілеспрямоване запозичення, так і шляхом поступового розповсюдження (спонтанне проникнення, за умови розвинених культурних зв'язків). Можливе також явище самостійного відкриття, коли одна і та сама новація була, зроблена незалежно в різних країнах.

Особливо слід підкреслити принцип популяризації наукових знань, який, очевидно, є ключовим для координації дії працівників науки, освіти і культури. Вітчизняний та міжнародний досвід показує, що популяризація наукових знань відіграє важливу роль у формуванні інноваційної культури суспільства, істотно впливаючи на рівень освіти та професійної орієнтації, специфіку малого та середнього бізнесу. Як зазначалося вище, останні

наукові та популярні видання є в основному також міждисциплінарними. Тим не менш, криза дев'яностих років минулого століття привела до різкого падіння в Україні кількості та тиражів науково-популярних видань, до майже повного зникнення телевізійних і радіо програм, спрямованих на популяризацію наукових знань. Замість цього, засоби масової інформації стали набагато більше місця виділяти лженаукові матеріали (астрологія, «потойбічне життя», НЛО тощо), вводячи в оману громадськість.

Інноваційна культура залежить від розвитку «етики свободи». Остання пов'язана з наявністю вільної волі людини. Тобто здатності самостійно взяти на себе відповідальність за слова і дії. Поняття «етика свободи» найбільш повно і послідовно описано в роботах німецького філософа Ф. Шеллінга. Він досліджує проблему свободи у зв'язку з проблемою походження та існування у світі добра і зла. Свобода визначається ним як здатність вибирати між добром і злом. І діятиме тільки там, де є вибір. Інша справа, що існують ліміти, у разі наявності вибору: добро — зло. Зло заводить світ в глухий кут. А добро — це реальний простір для розгортання потенціалів. Зло, не може бути повністю відділене від добра. Іншими словами, добро і зло існують як дві вічні принципи в рівній мірі присутні один в одному. Оновлення зла є довільною діяльністю особистості. Ідентичність є носієм природного і духовного центру світу. Однак наявність двох її природ є причиною дуальної потенції в людині добра і зла. Необхідність вибору між добром і злом ставить кожен людина в таке положення, коли вона повинна буде визначитись, вона стає на бік божественного (духовного добра) або природного (матеріального зла). Сам вибір принципів підтверджує людську свободу як привілей, як можливість виразити себе повністю. Відповідно до ідей Шеллінга, прогрес в історії людства розгортається як перемога над злом. Людство проходить через певні стадії розвитку — «глобальної епохи», яка є відсутністю свободи.

Свобода кожної людини розглядається як визначається двома факторами: зовнішнім і внутрішнім. Зовнішній — це соціальне життя, світ у русі. Внутрішній — це присутність в людині морального закону. Це визначає здатність діяти, дотримуючись правил раціонального вибору між добром і злом. Тільки в цьому випадку добро діє [4, с. 117].

Інший філософ Фіхте умовою можливості свободи проголошує знання. Необхідною підставою для обґрунтування можливості свободи у Фіхте виступає відмова від етичного індивідуалізму. Проблема свободи він переносить в площину історизму. Спокій і свобода конкуренти у Фіхте, ним декларується не атомарна людина, а людина в якості члена «родової громади», як учасник історичного процесу. Найбільша помилка, за Фіхте, в тому, що окрема людина думає, що вона може існувати, думати і діяти сама по собі. У той же час світом свободи, так само, як у Шеллінга, у Фіхте, є світова історія. Не у всі часи люди мали рівні можливості свободи. Ступінь свободи,

доступної людині, визначається історично рівнем суспільства, до якого вона належить. [5, с. 76].

За Шеллінгом суть свободи у свідому сприйнятті своєрідності людей у світі правди, а оскільки таке кінцеве знання неможливе, то поступово досягти цього знання допомагає любов до Бога. Шеллінг відправною точкою для вивчення людської свободи обирає кантівське поняття трансцендентного про природу людей. Вільна дія пов'язана з трансцендентування людини безпосередньо. Кожна дія виникає з внутрішньої сутності людини як вільної істоти. Але тільки тому, що та ж людина вважає себе явно вільною. Вона робить абсолютну свободу абсолютною необхідністю, тому що тільки так вільно діюча особа може бути собою. Тільки діючи відповідно до законів своєї власної природи і не керуючись нічим, що принесено ззовні. В основі трансцендентальна природа збігається з необхідністю індивідуальної свободи [6, с. 54].

Тим не менш, чи людина може вільно вибирати добро чи зло? І так, і ні, відповідає Шеллінг. Він визнає, вільну волю і не заперечує її. Але справа в тому, що людина добра або зла не випадково. Її вільна воля залежна. Свобода вибору обмежується природою людини, яка була їй дана. Мораль не може бути засноване на особистому рішенні бути моральним. Основи моральності лежить в усвідомленні неминучості певної поведінки. Свобода і необхідність єдині в іншому. Основою існування всього є Бог. Він є реальною можливістю самовизначення [7, с. 131]. Відтак, етика Шеллінга цілеспрямовано направляє людину до свідомого морального вибору, звільняючи її від страху можливих ненавмисних наслідків діяльності. Добро і зло пов'язані наслідки, що в реальності існує лише вибір меж: між необхідністю і свободою. Необхідність і свобода не тільки у вигляді суб'єкта, який проявляється в будь-якому іншому, але й як закономірність: сама по собі людина — чинить вільно, а формально — з необхідності.

Ідеї етики свободи у переломленні до інноваційної діяльності отримали розвиток у представників австрійської економічної школи, зокрема у творчості Ротбарда Мюррея, головна книга якого «Етика свободи» відстоює принципи природної свободи людини, але базується перш за все на економічних категоріях, оскільки людина в соціумі реалізує власну свободу. Свобода з його позиції — це моральний принцип, заснований на природі людини, який вміщує до себе справедливість, ненасильство, добро. Якщо держава, як орган насильства заважає людині використовувати цю свободу, вона повинна поступово зникнути. Держава, наскільки б легальною вона не була, не може жити без допомоги податку, який за своєю природою є крадіжка. «Держава не є, як того хотілося б більшості економістів — утилітаристів, законним суспільним інститутом, що виявляє прикру схильність до плутанині і неефективності. Навпаки, держава є споконвічно нелегітимний інститут, який ґрунтується на систематичній агресії, організованих та

звичних злочинах проти особи і власності своїх підданих ... З моральної точки зору, необхідно розглядати державу як нелегітимне утворення, що знаходиться поза загального права ... яке розмежовує і гарантує законні права та власність окремих громадян. З точки зору справедливості й моралі, держава не є власником, не може вимагати будь-якого послуху чи дотримання договору, укладеного з нею, так як, насправді, вона не повинна була б існувати» [8]. Свобода означає відсутність посягань на справедливо отриману власність з боку кого-небудь. Об'єктивне визначення власності і свободи дозволяє встановити, якою мірою і в яких умовах стає законним застосування насильства. Так само як і власність, воно має онтологічні корені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратенко С.В. Наукоємні технології – детермінуючий чинник становлення планетарної цивілізації / С.В. Кондратенко // Філософія науки: традиції та інновації – 2009. – Вип. 1 – С.21-29.
2. Кузнецова Н. Б. Удосконалення механізму професійного розвитку людських ресурсів інноваційного типу : Автореф. дис...канд. економ. наук 08.00.07; Київськ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана / Н. Б. Кузнецова. – Київ – 2012. – 20 с. – укр.
3. Мартюшева Л. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження / Л. Мартюшева, В. Калишенко // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 61 – 66.
4. Дзюбіна А В Розкриття змісту поняття інноваційний потенціал та визначення його складових / А. В. Дзюбіна // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: «Проблеми економіки та управління». – №628. – 2008. – С.72-77.
5. Мовчан В. С Етика: Навч. посібн. / В. С. Мовчан. — К.: Знання, 2007.- 483 с.
6. Остапєць І. Проблема логіко-гносеологічного визначення свободи в філософії нового часу / І. Остапєць // Вісн. СевДТУ. Вип. 94: Філософія: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. – С. 71 – 82.
7. Желнов М. В. Трансцендентальна філософія Фридриха Шеллінга / М. В. Желнов // Социальная теория и современность. – М.: РАГС При Президенте РФ. – 1996. – Вип. 21. – С. 52 – 80.
8. Желнов М. В. Трансцендентальна філософія Фридриха Шеллінга / М. В. Желнов // Социальная теория и современность. – М.: РАГС При Президенте РФ. – 1996. – Вип. 21. – С. 52 – 80.
9. Шеллинг Ф. Философские исследования о сущности человеческой свободы и связанных с ней предметах (Предуведомление). 1809 // Шеллинг Ф. В. И. Сочинения в 2-х томах. — М.: Мысль, 1989. — Т.2. — 545 с.

ETHICS OF THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE CULTURAL IDENTITY

Starovoit O. V.

Analyzed the pan and ethical standards (norms) for the development and implementation of innovative cultural identity; the author emphasizes

the fact that violation of ethical norms undermines the value of innovation, creating the possibility of poverty focus not on the individual and society, and to achieve their own ambitions; Ethics education innovation relies entirely on education.

Keywords: people, culture, manufacturing, ethics, morality, education, education.

ЭТИКА РАЗВИТИЯ И ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ

Старовойт Е. В.

Анализируются общекультурные и этические стандарты (нормы) развития и внедрения инновационной культуры личности; автор отмечает том, что нарушения этических норм подтачивает ценность инноваций, создает возможность их направленности не в нужды человека и общества, а для достижения собственных амбиций; воспитание этики инновационной деятельности полностью полагается на образование.

Ключевые слова: человек, культура, производство, этика, мораль, воспитание, образование.